

5. Зонтаг С. Про фотографію / С. Зонтаг. – Київ, 2002. – 189 с.
6. Михалкович В.И. Поэтика фотографии / В.И. Михалкович, В.Т. Стигнеев. – Москва, 1989. – 296 с.
7. Ролан Б. Camera lucida / Б. Ролан. – Москва, 1997. – 113 с.
8. Чибисов К.В. Очерки по истории фотографии / К.В. Чибисов. – Москва, 1987. – 225 с.
9. Яців Р. Художня фотографія / Р. Яців // Арклас. – 2009. – № 3. – С. 76-85.
10. Сумської городської фотоклуб «Імпульс»: буклет. – Суми, 2010. – 20 с.
11. Фотографи, імена яких потрібно знати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chik.lviv.ua/fotodrafiy-imena-yaky-potribno-znaty/>

REFERENCES

1. Alekseeva G. The art of photography of Slobozhanshchyna in the historical and cultural context / G. Alexeyev // The artist and his work in the space of modern culture: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference. - Sumy, 2012. - P. 149-151
2. Brian P. In search of the frame. The idea, color and composition in the photo / P. Brian. - Moscow, 2016. - 160 p.
3. Bazhak K. The history of photography. Appearance of the image / K. Bazhak. - Moscow, 2008. - 160 p.
4. Vyjer J. Photography and Its Purpose / J. Bedger. - Moscow, 2014. - 240 p.
5. Sontag S. About a photograph / S. Sontag. - Kyiv, 2002. - 189 p.
6. Mikhalkovich VI Poetics of photography / VI Mikhalkovich, V.T. Stigneev - Moscow, 1989. - 296 pp.
7. Roland B. Camera lucida / B. Roland. - Moscow, 1997. - 113 p.
8. Chibisov K.V. Essays on the history of photography / K.V. Chibisov - Moscow, 1987. - 225 p.
9. Yatsy R. Artistic photography / R. Yatsy // Arkla. - 2009. - No. 3. - P. 76-85.
10. Sumy city photo club "Impulse": booklet. - Sumy, 2010. - 20 s.
11. Photographs whose names you need to know [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.chik.lviv.ua/fotodrafiy-imena-yaky-potribno-znaty/>

УДК 377.091

Тютюнник І.С.
ДПТНЗ «Сумське ВПУ будівництва і дизайну»

ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ПТНЗ

У статті розкрито окремі проблеми впровадження методу проектів при вивченні історії в ПТНЗ. Розглянуто вплив проектної діяльності на навчальну активність учнів та уміння презентувати свої дослідження. А також науково обґрунтовано доцільність використання на уроках історії проектних технологій, які допомагають учням не лише засвоїти матеріал, а й творчо себе розкрити. Пропонується приклад використання методу проектування з конкретної теми.

Ключові слова: компетентність, проектні технології, освітні технології, предметні компетентності.

Тютюнник І.С. Проектные технологии как средство формирования предметной компетентности учащихся на уроках истории в ПТУ.

В статье раскрыты отдельные проблемы внедрения метода проектов при изучении истории в ПТУ. Рассмотрено влияние проектной деятельности на учебную активность учащихся и умение презентовать свои исследования. А также научно обоснована целесообразность использования на уроках истории проектных технологий, которые помогают ученикам не только усвоить материал, но и творчески себя раскрыть. Предлагается пример использования метода проектирования по конкретной теме.

Ключевые слова: компетентность, проектные технологии, образовательные технологии, предметные компетентности.

Tutyunnik I.S. Design technologies as a means of forming the subject competence of students at history lessons in vocational schools.

Schools is explored in the article. It is given a clear vision on influence of the project activity on students' learning process and capability to present their research. The article also describes scientifically proved expediency of using project technologies at History lessons, which help students not only to master the material but reveal themselves in a creative way. An example of using of the project method for a specific topic is suggested.

Key words: competence, project technologies, educational technologies, subject competence.

Сучасні цивілізаційні тенденції розвитку висувають нові вимоги до людини, а це означає – й до освіти. Сьогодні ПТНЗ потрібні творчі педагоги, які вміють працювати з дітьми, з колективом, глибоко розуміють і знають свою роль у суспільстві, вміють використовувати набуті знання, вміння та навички на практиці, тобто професійно компетентні.

З огляду на це, основною метою освіти є підготовка кваліфікованого педагога відповідного рівня та профілю, конкурентноздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є оновлення освіти, перенесення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація змісту й організації навчання на компетентнісний підхід і пошук ефективних механізмів його запровадження.

І саме сьогодні відбувається пошук шляхів модернізації навчального процесу через його технологізацію. У дію вступає нова парадигма освіти, в якій складові змісту навчання формуються від результату.

Серед педагогічних технологій, що нині часто застосовуються під час навчання історії і мають прагматичну спрямованість на результат, що з'являється у процесі вирішення тієї чи іншої проблеми, виокремлюється проектна технологія навчання.

Вибрана тема дослідження має вагомe **значення** в системі освіти, оскільки стратегія сучасної освіти полягає в тому, щоб надати можливість усім учням виявити свої таланти, творчий потенціал та реалізувати свої особисті плани. Для цього необхідно розвивати освітній процес, спираючись на наступні дії: навчитися пізнавати (учитися); навчитися робити (працювати); навчитися жити разом; навчитися жити у злагоді з самим собою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проектні технології на уроках активно досліджується у вітчизняному та зарубіжному науково-педагогічному просторі. Загальні теоретичні положення щодо впровадження методу проекту на уроках історії присвячували свої праці: К.Баханов, О.Онопрієнко, О.Пехота, С.Шевцова, І.Єрмаков, В.Гузєєв, Г.Селевко, Є.Полат, Р.Курбатов, Н.Пахомова, Н.Тарасова та інші. Їхні дослідження і публікації започаткували розв'язання загальних проблем з теми.

Метою нашої статті є дослідження теоретичних основ та особливостей організації компетентнісного підходу при вивченні історії, формування та розвиток предметних компетентностей учнів з використанням проектних технологій у навчально-виховному процесі ПТНЗ.

На сьогоднішній день у нашій освіті актуальності набуло використання проектних технологій. У викладанні історії також запроваджується застосування даних технологій, що допомагає вдосконалити систему викладання суспільствознавчих дисциплін.

Умови сучасного життя, зростаючий об'єм інформації вимагають, щоб навчальний заклад готував учнів, які уміють самостійно здобувати знання, виділяти головне, швидко орієнтуватися у конкретній ситуації. Реформування системи освіти в Україні набуло нині глобального характеру. Нині ми є свідками і учасниками процесів, котрі безпосередньо пов'язані з реформуванням змісту освіти - затвердження Державних стандартів базової повної середньої та професійної освіти. Звертається увага на оцінювання навчальної діяльності учнів.

Результатами навчання сьогодні вважається рівень навчальних досягнень учнів та їх компетенції. Визначення навчальних досягнень учнів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати людині суму знань, умінь і навичок, а сформувати її компетенції.

Компетентнісний підхід в освіті – це відповідь на вимоги часу. Динамічні зміни життя, постійне оновлення інформації та колосальні темпи її накопичення зумовлюють потребу в таких фахівцях та членах суспільства, які здатні гнучко та оперативно адаптуватися до вимог часу, адекватно реагувати на нові виклики, навчатися протягом усього життя розвиватися та творити [6, 138].

Зміст освіти може бути реалізований через певні методи навчання. Вчителя завжди турбувало питання «Як навчати?», а сучасного вчителя, який працює в рамках компетентнісного підходу, хвилює «Як навчати, щоб формувати компетентність учнів?».

З численного арсеналу методів навчання адекватними з погляду компетентного підходу можна виділити такі методи:

- метод проектів;
- портфоліо;
- освітні технології.

До цього переліку можуть бути долучені частково-пошукові та дослідницькі методи, які передбачають самостійну активну діяльність учнів та розвиток їх творчого потенціалу, уміння самостійного опрацювання додаткових джерел, комунікативні (особливо за умови роботи в групі) та організаційні уміння. Для реалізації формування компетентності учнів використовується проблемне навчання, інтерактивні методи навчання [1, 34].

Зупинимося на методі проектів, який покликаний формувати ключову компетентність учнів, дозволяє використовувати найменші затрати ресурсів, створює в навчальному процесі умови діяльності, максимально наближені до реальних.

Метод проектів виник в XIX ст. в США. Мав довгий шлях вдосконалення та впровадження в навчання. Проект у перекладі з латини означає «самостійний пошук шляху» («кинути вперед»). Проект – індивідуальне або групове учнівське дослідження, здійснене на основі вільного вибору учнів з урахуванням інтересів учнів. Проектний метод – це дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку креативного мислення й формування визначених у них особистісних якостей. Три «кити», на яких тримається дана технологія,- це самостійність, діяльність, результативність. Такий метод допомагає учням самостійно пройти всі етапи дослідження обраної проблеми, формує навички пошукової, аналітичної та творчої діяльності.

У проекті учні стають основними дійовими особами навчального процесу, вони є рівноправними членами творчого колективу, що дозволяє їм об'єднуватися за інтересами, забезпечує розмаїття ролівої діяльності. Метод дає можливість залучити до навчального процесу не лише дії та думки школярів, але й їхні

почуття. У ході здійснення проекту учні навчаються надавати допомогу своїм товаришам по роботі, в них формується вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, виробляється обов'язковість і відповідальність.

Уміння користуватися методом проектів – показник високої кваліфікації викладача, його ставлення до прогресивних методик навчання й розвитку учнів. У ході здійснення проекту викладач допомагає учням у пошуку джерел інформації, необхідних для роботи над проектом, координує весь процес, підтримує постійний зв'язок зі школярами, консультує, заохочує та надихає учнів.

Сьогодні метод проектів переживає друге народження і включає комплекс дій учня і способи (техніки) організації педагогом цих дій. У проектному навчанні проявляється раціональне поєднання теоретичних знань і практичних дій під час вирішення конкретної проблеми, використовується сукупність проблемних, дослідницьких, практичних методів роботи, за своєю сутністю завжди творчих. У цьому сенсі проектне навчання має низку переваг.

У сучасній вітчизняній й зарубіжній педагогіці вважається, що найбільш перспективними ідеями, що містяться в роботі за методом проектів, є:

- зміцнення зв'язку навчального закладу з життям;
- розвиток індивідуальних здібностей і схильностей учнів;
- розвиток умінь планувати свою навчальну працю й самостійно виконувати її;
- система контролю й самоконтролю [1, 34].

Технологія проектного навчання (метод проектів, проектне навчання) є розвитком ідей проблемного навчання та ґрунтується на розробці і створенні учнем під контролем викладача нових продуктів, що характеризуються суб'єктивною або об'єктивною новизною та практичним значенням.

Сутність проекту можна визначати як "п'ять П": Проблема - Проектування (планування) - Пошук інформації - Продукт - Презентація + "шосте П" проекту - його Портфоліо, тобто папка, в якій зібрані всі матеріали проекту. Навчальний творчий проект – це самостійно розроблений і виготовлений продукт (матеріальний або інтелектуальний) від ідеї до її втілення, що володіє певною новизною і виконаний з консультацією вчителя.

Метою технології проектного навчання історії є формування проектного мислення, стимулювання мотивації до навчання, розвиток ключових і предметних (історичних) компетентностей.

Організація проектного навчання історії потребує врахування низки умов. Беручи за основу класифікацію, яку розробили Ю.Загуменнов, Л.Шелкович, Г.Шварц до них відносимо:

- актуальність значущої для учнів проблеми, що потребує інтегрованого знання й самостійного пошуку шляхів її рішення (вивчення проблеми історії й культури та взаємовідносин національних спільнот);
- передбачувані результати проектної діяльності мають практичну, теоретичну, пізнавальну значущість для всіх і для кожного учасника проекту (складання демографічної карти мікрорайону, проведення інтерв'ю, серії репортажів, випуск газет, організація фестивалю тощо);
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів з планування, реалізації та оцінювання проекту;
- розподіл ролей і відповідальності всіх учасників проекту, індивідуальне або колективне планування роботи;
- змістовна частина проекту чітко структурована, алгоритмічна, бажано із вказівкою поетапних результатів (етап добору літератури з теми проекту завершується складанням тематичної картотеки, а етап збору фактичних даних - розробкою таблиць, схем, графіків тощо);
- робота над проектом припускає використання дослідницьких методів (аналіз даних і встановлення причинно-наслідкових зв'язків, висування гіпотез і нових проблем дослідження, проведення спостережень, експериментів тощо);
- заохочується активне використання різноманітних методів роботи з інформацією ("круглі столи", "мозкові штурми", використання ресурсів глобальної мережі Інтернет тощо);
- у процесі роботи над проектом учні можуть одержати необхідну консультацію, педагогічну, психологічну й інформаційну підтримку з боку вчителів та інших фахівців [5, 216].

Під час планування на навчальний рік учитель історії має виділити провідну тему або декілька тем, які буде винесено для проектування. Наприклад, у 10 класі вчитель може запропонувати макропроект "Знакові події та видатні люди першої половини ХХ століття", проекти "Сталінський тоталітарний режим і масові репресії", "Фашизм як форма тоталітаризму".

Організація проектної діяльності, саме її запровадження у навчально-виховний процес базується на використанні викладачем різноманітних методів навчання. Провідними методами навчання учнів проектною діяльністю є: вербальні (розповідь, бесіда, дискусія), демонстрація, інформаційна підтримка, мозковий штурм, історичний аналіз, метод інформаційної недостатності, метод інформаційної насиченості, порівняльний аналіз, захист і оцінка проектів, самопрезентація, конкурси творчих проектів.

Роботу за проектною технологією необхідно організувати таким чином, щоб учні навчалися: визначати основні та поточні (проміжні) цілі й завдання; шукати шляхи їх вирішення, обираючи оптимальні; здійснювати

й аргументувати вибір; передбачати наслідки вибору; діяти самостійно (без підказки); порівнювати отриманий результат з тим, що передбачається; об'єктивно оцінювати процес (саму діяльність) і результат проектування і, звичайно, набути достатнього, як для свого віку, рівня компетентностей.

Серед педагогічних технологій, що нині застосовуються під час навчання історії у ПТНЗ і мають прагматичну спрямованість на результат, що з'являється у процесі вирішення тієї чи іншої проблеми, виокремлюється проектна технологія навчання.

У вітчизняній і зарубіжній педагогіці цьому питанню присвячували свої праці: К.Баханов, О.Онопрієнко, О.Пехота, С.Шевцова, І.Єрмаков, В.Гузєєв, Г.Селевко, Є.Полат, Р.Курбатов, Н.Пахомова, Н.Тарасова та інші. Їхні дослідження і публікації започаткували розв'язання загальних проблем з теми.

Вибираючи тему проекту, слід врахувати його соціальну спрямованість, зв'язок із досліджуваними у відповідному курсі історії темами, наявність необхідних знань й особистого досвіду учнів із цієї проблеми, можливість реалізації міжпредметних зв'язків. Особливо популярними серед учнів є проекти краєзнавчої, історико-політичної, правознавчої спрямованості.

Проекти, виконувані у межах навчального процесу на уроках історії можна класифікувати за декількома ознаками.

1) За типом продукту, що є результатом проектної діяльності, їх можна поділити на: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, технологічні, практико-орієнтовані.

Дослідницькі проекти потребують добре обміркованої структури, визначення мети, актуальності предмета дослідження для всіх учасників, соціальної значущості, продуманості методів, зокрема, експериментальних методів обробки результатів. Вони повністю підпорядковані логіці дослідження, аргументація й актуальність; з'ясування предмета й об'єкта, завдань і методів; характеристики методології дослідження; знаходження гіпотез розв'язання проблеми і визначення шляхів її розв'язання.

Творчі проекти не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковуючись остаточному результату, інтересам учасників проекту, шляхом прийняття групою логіки спільної діяльності. Вони заздалегідь домовляються про заплановані результати, форму їх подання – рукописний журнал, колективний колаж, відеофільм, вечір, тощо. І тоді потрібен сценарій фільму, програма свята, макет журналу, альбому, газети.

Ігрові проекти. Учасники обирають собі певні ролі, обумовлені характером і змістом проекту. Це можуть бути як літературні, історичні персонажі, так і реально існуючі особистості. Ступінь творчості учнів дуже високий, але провідним видом діяльності все ж таки є гра.

Інформаційні проекти спрямовані на збирання інформації про який-небудь об'єкт, явище, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз та узагальнення фактів. Такі проекти потребують добре продуманої структури, можливості проведення систематичної корекції під час роботи над проектом. Структуру такого проекту можна позначити таким чином: мета проекту, його актуальність; методи пошуку (літературні джерела, засоби масової інформації, бази даних, зокрема й електронні, інтерв'ю, анкетування тощо) та обробки інформації (її аналіз, узагальнення, зіставлення з відомими фактами, аргументовані висновки); презентація (публікація, обговорення в телеконференції).

Практично орієнтовані проекти. Результат діяльності учасників чітко визначено з самого початку, він орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, проект закону, словник) [6, 266].

2) За тривалістю виконання проекти можна поділити на: короткострокові (міні-проекти, що розраховані на термін від одного до декількох уроків); середньострокові (звичайні проекти, що розраховані на термін від місяця до декількох місяців); довгострокові (макро-проекти, що розраховані на термін від навчального півроку до року).

Залежно від кількості учасників проекти поділяються на індивідуальні та групові (від двох до декількох десятків учнів). Проекти можуть використовуватися викладачем як під час позаурочної роботи так і безпосередньо на уроках [11, 5].

Проектна діяльність передбачає низку умовних етапів. Етапи роботи над проектом можна подати у наступній послідовності: пошуковий (визначення теми проекту, пошук і аналіз проблеми, постановка мети проекту); аналітичний (збір і вивчення інформації, аналіз наявної інформації, пошук оптимального способу досягнення мети проекту, побудова алгоритму діяльності, складання плану реалізації проекту: покрокове планування робіт, аналіз ресурсів); практичний (виконання запланованих технологічних операцій, поточний контроль якості, внесення за необхідності змін у роботу); презентаційний (підготовка презентаційних матеріалів, презентація проекту, вивчення можливостей використання результатів проекту); контрольний (аналіз результатів виконання проекту, оцінка якості проекту). Така розгорнута схема не може бути універсальною. Частково вона може бути видозміненою залежно від типу проекту, індивідуальних особливостей класу чи творчості самого викладача [6, 266].

Кінцевим результатом проектів з історії є текст, художнє зображення, вистава, відеофільм, мультимедійна презентація, макет. Існують певні вимоги до організації проекту, а саме: 1.Наявність значущої в дослідницькому плані проблеми, що потребує знань та дослідницького пошуку.

- 2.Практична, теоритична, пізнавальна значущість передбачувальних результатів.
- 3.Самостійна діяльність учнів, яка може бути груповою, парною чи індивідуальною.
- 4.Визначення кінцевих цілей проекту.
- 5.Визначення базових знань із різних галузей, необхідних для роботи над проектом.
- 6.Структурування змістовної частини проекту із зазначенням поетапних результатів.
- 7.Використання дослідницьких методів.

8.Результати виконаних проектів повинні бути матеріальними, тобто оформленими у визначений спосіб (презентація, щоденник мандрівника, тощо).

Вибір тематики проектів залежно від ситуації може бути різним. По-перше, у деяких випадках вона може формуватися спеціалістами органів освіти у межах затверджених програм. По-друге, пропонуватися вчителями з урахуванням навчальної ситуації, професійних інтересів, інтересів і здібностей учнів. По-третє, може обиратися і самими учнями, які, природно, орієнтуватимуться власними інтересами, не тільки пізнавальними, але й творчими, прикладними.

Організація проектної діяльності, її запровадження у навчально-виховний процес базується на використанні викладачем різноманітних методів навчання.

На думку Н.Матяш, провідними методами навчання учнів проектної діяльності є: вербальні (розповідь, бесіда, дискусія), демонстрація, інформаційна підтримка, мозковий штурм, історичний аналіз, захист і оцінка проетів, сомапрезентація, конкурси творчих проектів. Наприклад, постановка вистави з історичної тематики, сценарій якої повинен наповнюватися інформаційними дослідженнями учнів, охоплює цілий комплекс названих методів [11, 100].

Використовувати проектні технології можна як допоміжний матеріал при викладанні вчителем нової теми (таблиці статистики, портрети видатних діячів), а також при самостійній роботі учнів (проектна робота з метою дослідження певної проблеми). На підтвердження цього в додатку 1 наведено приклад проекту учнів та викладача на тему: "Відомі герої-земляки герої Великої Вітчизняної війни". (ДОДАТОК 1)

Вчитель історії у школі чи викладач у ПТНЗ може використовувати проект, адже вони є посібником у поясненні нового матеріалу. Роботу за проектною технологією необхідно організувати таким чином, щоб учні навчалися:

- визначати основні та поточні (проміжні) цілі та завдання;
- шукати шляхи їх вирішення, обираючи оптимальніші;
- здійснювати й аргументувати вибір;
- передбачати наслідки вибору;
- діяти самостійно (без підказки);
- порівнювати отриманий результат з тим, що передбачається;
- об'єктивно оцінювати процес (саму діяльність) і результат проектування і, звичайно, набути достатнього, як для свого віку, рівня компетентостей [14, 26].

Проектна діяльність передбачає низку умовних етапів, сутність яких учені визначають по-різному. Проектна технологія не передбачає твердої алгоритмізації дій і не виключає творчого підходу, але вимагає відповідності принципам проектної діяльності. Структура побудови проекту на історичу тематику залежить від типу проекту, специфіки навчального предмета, авторських педагогічних розробок конкретної теми проектів. Тому для різних видів проектів може передбачатися різна кількість етапів. Однак, якщо уніфікувати, то можна виокремлювати п'ять етапів проектної діяльності. Послідовність етапів роботи над проектом відповідає етапам продуктивної пізнавальної діяльності: проблемна ситуація-проблема, виявлена в ній і усвідомлена людиною-пошук способів розв'язання проблеми-рішення.

Етапи роботи над проектом можна подати у наступній послідовності:

- пошуковий (визначення теми проекту, пошук і аналіз проблеми, постановка мети проекту);
- аналітичний (збір і вивчення інформації, аналіз наявної інформації, пошук оптимального способу досягнення мети проекту, побудова алгоритму діяльності, складання плану реалізації проекту: покрокове планування робіт, аналіз ресурсів);
- практичний (виконання запланованих технологічних операцій, поточний контроль якості, внесення за необхідності змін у роботу);
- презентаційний (підготовка презентаційних матеріалів, презентація проекту, вивчення можливостей використання результатів проекту);
- контрольний (аналіз результатів виконання проекту, оцінка якості проетку) [16, 45].

Частково ця схема може бути видозміненою залежно від типу проекту, індивідуальних особливостей класу, творчості самого викладача. Кожен педагог будує свій алгоритм виконання учнями роботи над проектом:

1. Підготовка (визначення мети та теми проекту).
2. Планування (визначення джерел інформації, послідовності і виконання проекту).

3. Збір і аналіз інформації.
4. Презентація навчального проекту.
5. Підведення підсумків, оцінювання результатів діяльності учнів [16, 45].

Програма з історії України та всесвітньої історії передбачає усвідомлення учнями тієї чи іншої теми, зокрема її розуміння та самостійного опрацювання поданого матеріалу вчителем. Отже, викладач може дати на обговорення актуальні проблеми з даної теми і запропонувати оформити домашнє завдання у вигляді проектів. Учні формуються у групи по чотири-шість чоловік, обирається керуючий, який координує діяльність групи.

Наприклад, учням 10 класу дається домашнє завдання такого типу «Перед вами поставлене завдання за темою «Михайло Грушевський – борець за вольність та самостійність української держави». Отже, створіть проект за даною темою». Згідно з навчальною програмою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, учні 10-го класу повинні ознайомитися з темою «Українська революція (1917- початок 1918 року)», що передбачає вивчення таких постатей як М.С.Грушевський. Для детального ознайомлення з цією постаттю учням дається завдання, дослід його життя, біографію, роль та місце в українській історії.

Наприклад, у 10 класі вчитель може запропонувати макропроект «Видатні люди першої половини ХХ століття», проекти «Перша світова війна та її роль в українській історії», «Сталінський тоталітарний режим і масові репресії», «Фашизм як форма тоталітаризму». Далі необхідно сформулювати відповідну кількість як індивідуальних, так і групових тем, робота над якими потребує засвоєння учнями необхідних знань і формування необхідного досвіду для здійснення проекту з історії.

Метод проектів доцільно застосовувати і під час вивчення інших тем: «Українська Народна Республіка: дискусії», «Українські землі на початку Першої світової війни», «Голокост-трагедія європейського єврейства», «Громадянська війна в Росії», «Розвиток культури в 1914-1939 роках».

У сучасній педагогіці вважається, що найбільш перспективними ідеями, що містяться в роботі за проектною технологією є: зміцнення зв'язку школи з життям; розвиток індивідуальних здібностей і схильностей учнів; розвиток умінь планувати свою навчальну працю й самостійно виконувати її; система контролю й самоконтролю [15, 104].

Таким чином, у проектному навчанні історії проявляється раціональне поєднання теоретичних знань і практичних дій під час вирішення конкретної проблеми, використовується сукупність проблемних, дослідницьких, практичних методів роботи, за своєю сутністю завжди творчих. У цьому його переваги над іншими видами навчання. Кінцевим результатом проектів з історії є текст, художнє зображення, вистава, відеофільм, мультимедійна презентація, макет. А сам метод проектів допомагає формувати особистісні риси, які розвиваються лише в діяльності й не можуть бути засвоєні вербально.

Отже, з'ясувавши всі особливості методу проектів на уроках історії, ми можемо стверджувати, що вагоме місце в сучасній системі освіти займають і проектні технології, які виступають своєрідним фундаментом формування предметної компетентності в учнів на уроках. Змістом проектною технології на уроках історії в ПТНЗ є організація навчання історії, за якою учні набувають знання, уміння, ставлення та досвід (компетентності) у процесі планування й виконання завдань, спрямованих на створення і презентацію певного продукту своєї роботи. Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження полягають у розробці змісту методики застосування проектних технологій навчання історії, які б підвищили рівень ключових і предметно-історичних компетентностей.

Таким чином, історична освіта покликана готувати молодь до самостійного життя у сповненому суперечностей сучасному світі, створити сприятливі умови для взаєморозуміння між людьми, що представляють різні культурні, етнічні й релігійні традиції, допомогти людині усвідомити себе не лише представником певної країни і регіону, але й громадянином Європи та світу в цілому.

Дослідницький проект з історії **"ВІДОМІ ЗЕМЛЯКИ – ГЕРОЇ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ"**

Автори проекту:

Учні II курсу: Чижова Д., Тищенко В., Ракітіна М., Павкіна В.

Керівник проекту:

Тютюнник Ірина Сергіївна

Назва навчального закладу:

ДПТНЗ «Сумське ВПУ будівництва і дизайну»

Навчальний предмет:

Історія України

Назва проекту:

"Відомі земляки – герої Великої Вітчизняної війни"

Мета:

Дослідження історичних відомостей про події Великої Вітчизняної війни на території Сумщини, про внесок відомих сумчан та жителів області у визволення рідного краю від німецько-фашистських загарбників,

виховання в учнів почуття патріотизму, шанобливого ставлення до історичного минулого, вдячного ставлення до героїв.

Приблизний час, необхідний для реалізації проекту:

протягом навчального семестру (I)

У даній дослідницькій роботі (проекті) з історії України та історії рідного краю ми з'ясуємо роль та внесок 5-ти найбільш відомих героїв-земляків у визвольному русі на Сумщині, виконаємо пошук і узагальнемо знайдений матеріал. Маємо надію, що наш проект сприятиме вихованню почуття патріотизму, поваги та інтересу до минулого рідного краю.

У дослідницькому проекті ми зацікавилися постаттями наших земляків-героїв Великої Вітчизняної війни та зібрали історичний матеріал про них. Було зібрано цікаві факти з життя та діяльності, спогади, з'ясували існування музеїв та географічних пам'яток присвячених героям Радянського Союзу.

Результатом дослідницького проекту з історії "Відомі герої-земляки Великої Вітчизняної війни" стане презентація дослідницької роботи та виготовлення буклету в музей нашого закладу.

Передмова

Сьогодні, коли Україна є незалежною державою, ми прагнемо ще більше дізнатися про героїчне минуле наших предків.

Перемога над фашистською Німеччиною у Великій Вітчизняній війні була досягнута ціною величезних зусиль і жертв українського народу, який згуртувався у єдиний бойовий табір, щоб дати гідну відсіч ворогові. Тільки безповоротні людські втрати України становлять понад 6 млн. чоловік.

Сумська область, як й інші українські території зазнала величезних людських втрат: з фронтів війни не повернулись 155 тис. 833 чоловік, у партизанській і підпільній боротьбі, у русі антифашистського опору загинули 5 тис. 218 чоловік, унаслідок бойових дій і каральних акцій окупантів загинуло 43 тис. 731 мирний житель. Багато людей померло на каторжних роботах у Німеччині, куди з області примусово було вивезено 78 тис. 38 чоловік. Загальні збитки, завдані народному господарству Сумської області, склали 14 млрд. 231 млн. крб.

Наближаючи Перемогу, чимало подвигів звершили справжні захисники Батьківщини - уродженці Сумщини. Із них 120 тис. отримали ордени та медалі, 181 воїн став Героєм Радянського Союзу, з яких 44 - нагороджено посмертно. Повними кавалерами ордена Слави стали 32 земляки. Назавжди в пам'яті народній залишаться імена понад 40 тисяч воїнів, які полягли смертю героїв на сумській землі, визволяючи її від фашистів.

Український народ дбайливо зберігає пам'ять про загиблих воїнів. Пам'ять потрібна живим, щоб бути гідними тих, хто віддав життя за нашу свободу та незалежність.

Саме тому ми зацікавилися цими героями і спробували зібрати історичний матеріал та відомі факти про героїв-земляків Великої Вітчизняної війни, а саме:

- **Кожедуб І.М.** (радянський льотчик-ас німецько-радянської війни, найрезультативніший льотчик-винищувач, тричі Герой Радянського Союзу (1944,

1945), маршал авіації (1985),

- **Рибалко П.С.** (радянський військовий діяч, маршал танкових військ (1945); командувач танкового корпусу і армії, з 1947р. командувач танковими та

механізованими арміями, двічі Герой Радянського Союзу (1943, 1945),

- **Тереза Є.М.** (командир дивізіону 124-го гвардійського артилерійського полку 52-ї гвардійської ордена Леніна стрілецької дивізії 6-ї гвардійської армії Воронезького фронту, гвардії капітан, Герой Радянського Союзу),

- **Ройченко О.О.** (командир мінометної роти 1033-го стрілецького полку 280-ї стрілецької дивізії 60-ї армії Центрального фронту, старший лейтенант, Герой Радянського Союзу),

- **Супрун С.П.** (радянський військовий льотчик-винищувач, перший двічі Герой Радянського Союзу (1940, 1941)).

Об'єктом дослідження є діяльність та внесок героїв-земляків Великої Вітчизняної війни.

Мета проекту: розширити уявлення про події на Сумщині в роки Великої Вітчизняної війни; з'ясувати роль та внесок наших героїв-земляків у боротьбі за перемогу над німецькими загарбниками; розвивати вміння узагальнювати матеріал; виховувати інтерес до минулого рідного краю та почуття патріотизму.

Передбачувані результати: ми з'ясуємо внесок наших земляків у Велику перемогу періоду Великої Вітчизняної війни; у нас покращаться навички роботи з різними джерелами інформації, ми навчимося систематизувати матеріал; удосконаляться навички працювати у команді; сформується почуття патріотизму та любові до рідного краю.

Кінцевий результат:

- презентація;
- результати досліджень про діяльність героїв-земляків Великої Вітчизняної війни;
- виготовлення буклету.

Практичне значення: матеріали даного проекту можуть використовуватися викладачем при поясненні теми: **«Україна в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945)»**, а також учнями при підготовці до уроку та розширення своїх знань про рідний край.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Ж.Г. Використання методу проектів при викладанні історії в сучасній школі. -2005.-№3. -С.34-36.
2. Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: монографія /К.О. Баханов. -Донецьк: ТОВ Юго-Восток, Лтд, 2005. -384 с.
3. Башинська Т. Проектувальна діяльність - основа взаємодії вчителя та учнів./Т. Башинська // Початкова школа. - 2003. - №6. - С.58-59; №7. - С59-62.
4. Брикова О., Громова Т. Інструмент для нагляду. Моніторинг проектної діяльності в навчальному процесі -20005.- С.23-25.
5. Василишин О. Школа життєвої компетентності.// Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Наук.-метод. зб. /Наук. ред. І. Єрмаков. - К.: Контекст, 2000. - С.216-218.
6. Жадько В. Педагогічна проектна діяльність як основа відродження історичної пам'яті молоді/В. Жадько//Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: наук-метод. посібник /За ред. С. Шевцової, І. Єрмакова та ін. - К.: Департамент, 2008. - 520 с.
7. Зоц В. Впроваджуються проективні технології /В. Зоц //Завуч. -2004.- №6. - С.2.
8. Ісаєва Г. Метод проектів - ефективна технологія навчання /Г. Ісаєва// Підручник для Директора. -2005. - № 9-Ю. -С. 4-10.
9. Коберник О. Проективна педагогіка і національна школа /О. Коберник// Шлях освіти.- 2000. - №1. - С.7-9.
10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [текст] //Бібліотека з освітньої політики /під заг. ред. О.В.Овчарук. - К.: «К.І.С.», 2004. - 112 с.
11. Мирошниченко В.О. Організація проектної діяльності учнів на уроках історії.-2009.
12. Нагорна Н.В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції / Н.В. Нагорна // Виховання і культура. - 2007. - № 1-2 (11-12). - С. 266-268.
13. Налужний С. Метод проектів – вивчаємо, упроваджуємо //газета «Директор школи». - 2008 - № 45.
14. Переверзев Л. Проектний підхід и требования к учителю /Л. Переверзев // Дайджест педагогічних ідей та технологій. Школа - парк. - 2003. - №2. - С.26-28.
15. Проектна діяльність у школі /Упор. М. Голубченко. - К.: Шкільний світ, 2007. - 128 с.
16. Проектна технологія у навчально-виховному процесі: Посібник для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації/О.В. Касьянов. – Луганськ, 2007. - с 45.
17. Сидоренко А.С. Метод проектов: история и практика применения // Завуч для адм. шк. - 2003. - №6. - С.96-111.
18. Селевко Г.К. Энциклопедия навчальных технологий : В 2-х т. – М.-20006.-Т.1.-С.25.
19. Тулупова О.В., Н.В.Орлова. Психолого -педагогічні умови формування проектної діяльності школярів. -2007.-№4. – С.37-38.
- 20.Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя/ В. Химинець //Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс].
- 21.Чечель И. Метод проектов: субъективная и объективная оценка результатов // Директор школы. - 1998. - №4. - С.3-10.

REFERENCES

1. Babenko Zh.G. Using the method of projects in teaching history in a modern school. -2005.-№3. -S.34-36.
2. Bakhanov K.O. Modern School Historical Education: Innovative Aspects: Monograph / KO. Bakhanov -Donetsk: South-East Ltd., Ltd., 2005. -384 p.
3. Bashinskaya T. Design activity - the basis of interaction between teacher and students. / T. Bashinskaya / Primary school. - 2003. - №6. - P.58-59; No. 7 - C59-62.
4. Brykova O., Gromova T. The supervisor tool. Monitoring of project activity in the educational process -20005.- P.23-25.
5. Vasilishin O. The School of Life Competence // Steps to Competence and Integration into Society: Scientific Method, Sb. / Science. Ed. I. Yermakov. - K.: Context, 2000. - P.216-218.
6. Zhadko V. Pedagogical project activity as a basis for the revival of the historical memory of youth / V. Zhadko // Project activity in the lyceum: competence potential, theory and practice: science-method. manual / ed. S. Shevtsova, I. Yermakova and others. - K.: Department, 2008. - 520 p.
7. Zoc V. Projective technologies are introduced / V. Zoc // Zavuch. -2004- №6. - С.2.
8. Isayeva G. Method of projects - effective teaching technology / G. Isaeva // Textbook for the Director. -2005 - No. 9-y. -WITH. 4-10.
9. Kobernik O. Projective Pedagogy and the National School / O. Kobernik // Path of education. - 2000. - №1. - P.7-9.
10. Competency Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives [text] // Library on Educational Policy / under the constituencies. Ed. O.V.Ovcharuk - K.: "K.I.S.", 2004. - 112 p.
11. Miroshnichenko V.O. Organization of project activity of students at history lessons. -2009.
12. Nagornaya N.V. Formation of the concepts of competence and competence of students / N.V. Nagornaya // Education and culture. - 2007. - No. 1-2 (11-12). - P. 266-268.
13. Naluzhnyi S. The method of projects - we are studying, introducing // the newspaper "Director of the school". - 2008 - No. 45.
14. Pereverzev L. The project approach and requirements for the teacher / L. Pereverzev // A Digest of Pedagogical Ideas and Technologies. School is a park. - 2003. - №2. - p. 26-28.
15. Project activities in school / emphasis. M. Golubchenko. - K.: School World, 2007. - 128 p.
16. Project technology in the educational process: A manual for independent work of students of advanced training courses / O.V. Kasyanov - Luhansk, 2007. - since 45.
17. Sidorenko AS Project Method: History and Practice of Application // Zavuch for Adm. shock - 2003. - №6. - p. 96-111.
18. Selevko G.K. Encyclopedia of educational technologies: In 2 t. - M.-20006.-T.1.-C.25.

19. Tulupova O.V., N.V.Orlova. Psychological and pedagogical conditions of formation of project activity of schoolchildren. -2007.- №4. -S, 37-38.
20. Khiminets V. Competency approach to the professional development of a teacher / V. Khiminets // Zakarpattia Institute of Postgraduate Pedagogical Education. - [Electronic resource].
21. Chekhel I. Method of projects: subjective and objective evaluation of the results // Director of the school. - 1998. - №4. - SZ-10.

УДК 94 (477):355.1(430)Л939/1945

Чернов Є. О.
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ НІМЕЧЧИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

В даній статті було висвітлено місце та роль українців у складі німецьких збройних сил на період Другої світової війни, підкреслено основні причини такого явища. На базі нещодавно розсекречених архівних даних ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, та праць авторитетних істориків, як України так і закордонних було викладено відомості про основні дії Німецького командування по відношенню до українських добровольців, причини формування підрозділів, у складі яких були вояки взяті із місцевого населення. Відомості підкріплено фактажем на базі праць істориків та мемуарних робіт.

Ключові слова: колабораціонізм, добровольці, формування, нацистська влада, вермахт, підрозділ, батальйон.

Чернов Е. О. Участие украинцев в вооруженных силах Германии в года Второй мировой войны.

В данной статье были рассмотрены место и роль украинцев в составе германских вооруженных сил на период Второй мировой войны, подчеркнуто основные причины этого явления. На базе недавно рассекреченных архивных данных ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, и трудов авторитетных историков, как Украины, так и зарубежных, были изложены сведения об основных действиях Германского командования по отношению к украинским добровольцам, причины формирования подразделений, в составе которых были воины взятые из местного населения. Сведения подкреплено фактажем на базе трудов историков и мемуарных работ.

Ключевые слова: коллаборационизм, добровольцы, формирования, нацистская власть, вермахт, подразделение, батальон.

Eugeniy Chernov The participation Ukrainian of German's armed of the Second world war.

This article, the place and role of Ukrainians as part of the German armed forces during the Second World War were highlighted, the main causes of such a phenomenon were highlighted. On the basis of recently declassified archival data of ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, and the works of authoritative historians, both Ukraine and foreign countries, information was provided on the main actions of the German command in relation to Ukrainian volunteers, the reasons for the formation of units in which the soldiers were taken from the local people. The information is supported by a factage based on the works of historians and memoirs.

Key words: cooperation, volunteers, formation, Nazi authorities, the Wehrmacht, division, battalion.

Постановка проблеми. Участь українців у збройних силах Німеччини на період Другої світової війни.

Питання розкриття причин явища колабораціонізму, наслідки, місце й роль українців у ЗС Німеччини. Висвітлення ролі сформованих підрозділів (СС Галичина, Нахтігаль, Роланд) у веденні військових дій проти СРСР. Сьогодні дане питання привертає неабиякий інтерес істориків. Процес декомунізації допоміг відкрити чимало фактів з даного питання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Не зважаючи на те, що обрана тема є досить вивченою, на базі мемуарів, праць істориків архівних даних можна висвітлити нові аспекти даної проблеми. У своїй роботі я використав матеріали журналу ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, в якому наведені факти розсекречених матеріалів. [] Також мною були використані праці Боляновського [1, 2] та Дорбяско [5]. Вчені розкривають причинно-наслідкові аспекти проблематики через призму сучасних поглядів.

Мета статті: проаналізувати причини вступу українців до ЗС Німеччини, прослідкувати наслідки, визначення загальних рис та тенденцій.

У дослідженні проблематики мною використовувався порівняльний метод. При написанні статті автором використано як загальнонаукові методи так і спеціально-історичні: історико-хронологічний, порівняльно-історичний підхід.

Виклад основного матеріалу. Події Другої світової війни становлять значний інтерес. На сьогоднішній день розкривається багато фактів, які були засекречені довгий час та «збирали пил» на полицях державних архівів. Важливим аспектом цієї проблеми для науковців є питання участі у війні значної кількості українців на боці ворожих сил, тобто Німеччини (поліційні, добровольці, допоміжні та інші формування). Тривалий час було відсутнє належне висвітлення проблеми у історіографії, що давало широкі можливості для всіляких спекуляцій на тему колабораціонізму. Як відомо, факти, які стосувалося українців часто висвітлювалися через призму марксистської ідеології та часто перебільшувалися. В роки незалежності цим